B I U L E T Y N P T A Nr 12

Czerwiec 2013

Polskie Towarzystwo Antropologiczne
ul. Umultowska 89, 61-614 Poznań
tel. 61 8295713 fax. 61 8295730
http://www.ptantropologiczne.pl
e-mail: pta@amu.edu.pl

Skład Zarządu Głównego
PTA 2012 – 2015

Przewodnicząca PTA
prof. dr hab. Maria Kaczmarek

Zastępcy Przewodniczącej PTA
dr hab. Danuta Kornafel, prof. UWr
prof. dr hab. Teresa Łaska-Mierzejewska
prof. dr hab. Joachim Cieślik

Członkowie Zarządu PTA
dr hab. Elżbieta Haduch, prof. UJ
dr hab. Halina Kołodziej, prof. nadzw.
dr hab. Sławomir Kozieł, prof. nadzw.
dr hab. Barbara Kwiatkowska, prof. UP
prof. dr hab. Anna Siniarska-Wolańska
prof. dr hab. Teresa Sławińska-Ochla
dr hab. Krzysztof Szostek
prof. dr hab. Ryszard Żarów

Sekretarz PTA
dr Anita Szwed

Skarbnik PTA
dr Urszula Czerniak

Komisja Rewizyjna PTA
Przewodnicząca
dr hab. Krystyna Cieślik, prof. AWF
Członkowie
prof. dr hab. Maciej Henneberg
prof. dr hab. Zofia Ignasiak
dr hab. Ewa Ziółkowska-Łajp, prof. AWF
dr hab. Elżbieta Żądzińska, prof. UŁ

Sąd Koleżeński PTA
Przewodnicząca
dr hab. Anna Burdukiewicz, prof. AWF
Członkowie stali
prof. dr hab. Stanisław Gołąb
prof. dr hab. Guido Kriesel
dr hab. Ewa Szczepanowska, prof. nadzw.
dr Tomasz Kozłowski

Szanowni Członkowie Honorowi PTA,
Koleżanki i Koledzy,

wspaniałego lata, pełnego słońca i radości
w imieniu Zarządu Głównego
oraz swoim własnym
życzy

prof. dr hab. Maria Kaczmarek
Przewodnicząca
Zarządu Głównego PTA

Z DZIAŁALNOŚCI ZARZĄDU GŁÓWNEGO PTA

Protokół posiedzenia Zarządu Głównego
Polskiego Towarzystwa Antropologicznego

W dniu 23. maja 2012 roku, przy pomocy środków komunikacji na odległość, odbyło się posiedzenie Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Antropologicznego. Gospodarzem spotkania była Przewodnicząca Polskiego Towarzystwa Antropologicznego, prof. dr hab. Maria Kaczmarek w siedzibie Zarządu PTA w Poznaniu. W posiedzeniu uczestniczyło 9 osób: dr hab. Krzysztof Szostek (Kraków), prof. dr hab. Maria Kaczmarek, prof. dr hab. Joachim Cieślik, dr Urszula Czerniak, dr Anita Szwed (Poznań), prof. dr hab. Teresa Łaska-Mierzejewska, prof. dr hab. Anna Siniarska-Wolańska (Warszawa), prof. dr hab. Danuta Kornafel oraz prof. dr hab. Sławomir Kozieł (Wrocław)

Następnie Przewodnicząca Komitetu Organizacyjnego XLIV Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej PTA pani prof. dr hab. Anna Siniarska-Wolańska przedstawiła sprawozdanie z przygotowań do konferencji.

Kolejnym punktem porządku obrad była dyskusja nad przygotowaniem Walnego Zgromadzenia członków Polskiego Towarzystwa Antropologicznego. Podjęto decyzję o zwołaniu Walnego Zgromadzenia podczas konferencji w Warszawie.

Następnie prof. dr hab. Maria Kaczmarek omówiła pracę redakcji czasopisma Anthropological Review /AR/. Trwają dalsze prace nad digitalizacją starszych roczników AR i wstawieniem ich do repozytorium AMUR Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Do końca lipca starsze prace publikowane na łamach Przeglądu Antropologicznego, obecnie Anthropological Review będą dostępne na stronie PTA.

Prof. dr hab. Maria Kaczmarek podzieliła się informacją, że uzyskała od Rektora UAM grant na digitalizację archiwalnych numerów AR, co pozwoli na większy dostęp do jeszcze starszych roczników czasopisma. Będą one umieszczone w repozytorium AMUR. Od 2012 r. ukazują się 2 zeszyty AR tak aby czasopismo funkcjonowało jako „półrocznik". Redaktor Naczelna prof. dr hab. Maria Kaczmarek powiedziała, że osoby pracujące na rzecz redakcji (sekretarz oraz redaktor) zrezygnowały z honorarium a zaoszczędzone pieniądze przeznaczone zostaną na pokrycie ciągle zwiększających się opłat za zamieszczanie publikacji w internecie na platformie Versita. Niestety, jak podkreśliła zainteresowanie publikowaniem w AR jest nadal zbyt małe i kolejny raz zaapelowała o publikowanie w AR, stwierdzając, że powinniśmy poczytywać sobie za punkt honoru wydawanie własnego czasopisma, zwłaszcza, jeśli jest to czasopismo o tak długiej tradycji. Zaapelowała również o wzajemne cytowanie szczególnie ważne w odniesieniu do AR, gdyż jest związane z punktacją przydzielaną przez MNiSW.

Jednomyślnie podjęto uchwałę o zmianie wysokości opłaty za jeden tom czasopisma Anthropological Review, przyjmując 100 złotych (jeden zeszyt 50 złotych) za sprzedaż w Polsce oraz 50 euro (25 euro za jeden zeszyt) za sprzedaż zagraniczną.

Następnie Przewodnicząca przeszła do punktu 5 porządku obrad, dotyczącego księgozbioru i biblioteki PTA. Dzięki staraniom Przewodniczącej PTA oraz przychylności Władz Dziekańskich Wydziału Biologii UAM księgozbiór PTA ostatecznie znalazł swoje miejsce na Wydziale Biologii UAM, jest dostępny dla członków PTA i w miarę możliwości finansowych będzie przygotowywany katalog w wersji elektronicznej.

W kolejnym punkcie porządku obrad przeprowadzono dyskusję na temat Konferencji PTA w 2015 roku i kandydaturą oddziału, który podjąłby się organizacji konferencji.

Następnie Dr Urszula Czerniak, przedstawiła sprawozdanie skarbnika PTA. Polskie Towarzystwo Antropologiczne liczy 258 członków skupionych w 10 Oddziałach. Wysokość składki obowiązującej w sprawozdawczym roku wynosiła 50 zł, w tym 10 zł na Anthropological Review, (nie otrzymują doktoranci i studenci, gdyż płacą składkę w wysokości 25 zł). Obecnie utrzymano wysokość opłaty członkowskiej (50 zł). Anthropological Review – tom 74/2011 otrzymało 111 członków do dnia 29.03.2012r.

Stan konta PTA w dniu 31.12.2012 roku wynosił 21 175,88 zł. Szczegółowe sprawozdanie finansowe za minione dwa lata działalności PTA zostanie złożone walnemu zgromadzeniu członków podczas konferencji PTA w Warszawie.

We wrześniu 2012 sporządzono i wysłano do Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego wniosek o dofinansowanie działalności statutowej PTA ze środków na działalność upowszechniającą naukę, dotyczący dofinansowania konferencji „Królowie i biskupi, rycerze i chłopi – identyfikacja zmarłych" – Funeralia Lednickie, spotkanie 16. Otrzymano dofinansowanie, konferencja odbyła się w dniach 15-16 maja 2013 roku w Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy.

W pierwszym kwartale 2013 roku sporządzono i wysłano do Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego dwa wnioski o dofinansowanie działalności statutowej PTA ze środków na działalność upowszechniającą naukę. Jeden o dofinansowanie XLIV ogólnopolskiej konferencji PTA oraz na wydanie kolejnego tomu Anthropological Review. Otrzymano dofinansowanie konferencji. Wniosek o dofinansowanie działalności wydawniczej jest rozpatrywany.

Następnie Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Antropologicznego uchwalił, że przyjmuje sprawozdanie finansowe dr Urszuli Czerniak skarbnika Polskiego Towarzystwa Antropologicznego.

Sekretarz PTA dr Anita Szwed poinformowała o pracach związanych z aktualizacją portalu internetowego PTA. Poinformowała o nowej inicjatywie związanej z umieszczeniem w portalu aktualnej listy członków PTA oraz listy członków oddziału polskiego EAA. Jest to

podyktowane zapotrzebowaniem ze strony różnych organów opiniotwórczych na łatwy i szybki dostęp do informacji. W wyniku dyskusji podjęto decyzję, że nazwiska członków pojawią się na portalu internetowym a każdy członek będzie mógł wyrazić zgodę lub nie na zamieszczenie danych teleadresowych i afiliacji. Dr Anita Szwed ponownie zaapelowała o aktualizację danych teleadresowych członków PTA.

Prof. dr hab. Maria Kaczmarek ogłosiła, że planuje utrzymać Biuletyn PTA w dotychczasowej formule i zaprosiła do nadsyłania informacji do najbliższego numeru.

W wolnych głosach i wnioskach prof. dr hab. Sławomir Kozieł zapytał czy Polskie Towarzystwo Antropologiczne nie zechciałoby przejąć księgozbioru Zakładu Antropologii PAN we Wrocławiu. Niestety, w związku z problemami jakie Towarzystwo ma z własnym księgozbiorem okazało się to niemożliwe.

Wobec braku kolejnych głosów i wniosków, Przewodnicząca Polskiego Towarzystwa Antropologicznego prof. dr hab. Maria Kaczmarek podziękowała wszystkim uczestnikom i zamknęła posiedzenie Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Antropologicznego.

Maria Kaczmarek, Anita Szwed

SPRAWOZDANIA Z KONFERENCJI I SPOTKAŃ NAUKOWYCH

Królowie i biskupi, rycerze i chłopi – identyfikacja zmarłych
Funeralia Lednickie – spotkanie 16

W dniach 15-16 maja 2013 r. na terenie Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy w Dziekanowicach miały miejsce kolejne Funeralia Lednickie. Było to już szesnaste spotkanie podczas których dochodzi do prezentacji i dyskusji między przedstawicielami różnych dziedzin nauki zajmujących się badaniami cmentarzysk i obrządku pogrzebowego. Tym razem tematem wiodącym była identyfikacja zmarłych. Tytuł tegorocznych spotkań to: **Królowie i biskupi, rycerze i chłopi – identyfikacja zmarłych.**

Funeralia Lednickie są wydarzeniem cyklicznym odbywającym się raz do roku, a ich organizatorami są – Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy, Polskie Towarzystwo Antropologiczne i Oddział Poznański Stowarzyszenia Naukowego Archeologów Polskich. Pomysł takich spotkań, pomyślanych jako warsztaty archeologiczno-antropologiczne, zrodził się w gronie archeologów poznańskich skupionych wokół SNAP. Intencją organizatorów było i jest wymiana doświadczeń, prezentacja nowych odkryć, najnowszych metod, a też interpretacja wyników badań, poszukiwań i dociekań. Obok reprezentantów dwóch wiodących dyscyplin w warsztatach biorą także udział i historycy i genetycy, antropolodzy kultury i językoznawcy, lekarze i fizycy.

Identyfikacja osób pochowanych na cmentarzyskach jest jednym z zadań jakie stawiane są w procesie badawczym. Identyfikacja może odbywać się na każdym etapie badawczym – zarówno *in situ* na stanowisku, jak i w toku prac gabinetowych czy w wyniku analiz specjalistycznych. Każda dodatkowa informacja pozyskiwana na poszczególnych etapach może uwiarygodnić naszą interpretację.

Zamysłem organizatorów tegorocznych warsztatów było poddać pod dyskusję kwestię interpretacji zmarłych. Interpretacji w aspekcie zarówno ich indywidualnego wyglądu, pochodzenia, zajmowanej pozycji czy piastowanego urzędu, jaki uchwycenie ich pozycji w stratyfikowanym społeczeństwie. Pochówki, cmentarzyska są odzwierciedleniem sposobów myślenia, zachowań, wierzeń, poziomu kultury społeczeństw. Badając pojedynczy grób, czy też cmentarzysko chcielibyśmy uzyskać maksymalną pulę informacji, chcielibyśmy „poznać" każdego zmarłego. Zabiegi badawcze zmierzają do rozpoznania osobniczego oraz grupowego, a w konsekwencji poziomu kultury, warunków życia i charakteru eksploatowanego środowiska populacji pochowanej na badanej nekropoli. Uczestnikom Funeraliów zadaliśmy pytanie czy rzeczywiście zawsze nasze dociekania i badania prowadzą do odkrycia grobów osób będących bądź przywódcami bądź „szarymi" członkami danych społeczności. Szczególnie interesowała nas dyskusja nad możliwościami

interpretacji pochówków, a też nurtowało nas pytanie czy posiadamy metody umożliwiające jednoznaczną identyfikację zmarłych.

Trudno mówić o identyfikacji osób zmarłych pochowanych na badanych cmentarzyskach bez poznania kontekstu historycznego, bez informacji odnośnie stratyfikacji społecznej, bez wiadomości o poziomie kultury z jaką związana jest dana nekropola. Stąd też do dyskusji włączyli się nie tylko przedstawiciele archeologii, antropologii czy historii. Uczestnikami 16 Funeraliów byli też genetycy, antropolodzy kultury, metodolodzy. Spotkanie odbywało się w ramach 5 sesji, a wprowadzające referaty będące wstępem do dyskusji w ramach każdego z zagadnień programowych przygotowane zostały przez zaproszonych gości. Do części pierwszej „Identyfikacja" wprowadzenie przygotowali: dr hab. Andrzej Kowalski, prof. Uniwersytet Gdański (*Problematyka identyfikacji statusu społecznego w świetle antropologii historii*) oraz dr hab. Alicja Budnik, prof. Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu (*Identyfikacja ludzi na podstawie materiałów szkieletowych - pewność czy prawdopodobieństwo?*). W części drugiej „Królowie" referaty wprowadzające przygotowali dr hab. Stanisław Rosik z Instytut Historii Uniwersytetu Wrocławskiego (*Czym jest pamięć o zmarłym monarsze?*) oraz dr Michal Lutovský z Ústavu archeologické památkové péče středních Čech, Praha (*Hroby králů a archeologie*).

Dla części trzeciej „Biskupi" wprowadzania przygotowali: dr hab. Barbara Kwiatkowska prof. Uniwersytetu Przyrodniczego z drem Jackiem Szczurowskim z tegoż Uniwersytetu (Biskupi), a także dr hab. Anna Drążkowska prof. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (*Problemy z identyfikacją szczątków biskupów przemyskich*).

Dla tematu sesji czwartej „Rycerze" wprowadzenia przygotowali: dr Jerzy Sikora z Instytutu Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego (*Groby wojowników, groby z bronią*) oraz dr Tomasz Kozłowski z Zakładu Antropologii Uniwersytet M. Kopernika w Toruniu (*Rycerze i wojowie w ujęciu antropologii fizycznej i bioarcheologii*). Referaty przygotowane przez dr hab. Piotra Boronia z Instytutu Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach („*Chłop potęgą jest, i basta?" Zmiany kondycji ludności chłopskiej w średniowieczu i czasach wczesno nowożytnych Prolegomena*) oraz przez dr Alicję Drozd-Lipińską z Zakładu Antropologii Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu (*Mors omnia aequat? – śmierć przez pryzmat ubóstwa*) były wstępem do dyskusji w ramach części piątej „Chłopi".

W sumie w ostatnich Funeraliach Lednickich uczestniczyło ponad 130 osób. Udział wzięli nie tylko naukowcy z Polski, ale też z Czech oraz z Ukrainy. Podczas dyskusji ujawniło się, iż nie wszyscy odczytali intencje zgodnie z zamierzeniami organizatorów. Nie wszystkie prezentacje stały na poziomie jakie oczekiwali organizatorzy. A też były takie głosy w dyskusji, które rozmijały się z tematyką tegorocznych Funeraliów. Jednak mamy nadzieję że spotkanie na którym można było usłyszeć zarówno doskonale przygotowane, merytoryczne i fantastycznie zaprezentowane wystąpienia jak i nieco słabsze można było bezpośrednio

nauczyć się poprawności prezentacji, a też i trzymania się merytoryczności i tematyki zagadnienia. Dwa dni spędzone razem pozwoliły na bezpośrednie rozmowy młodych ludzi z doświadczonymi badaczami. Co bez wątpienia jest dodatkowym atutem Funeraliów. A zawiązywane znajomości pozwalają na podejmowanie wspólnych tematów badawczych.

Jacek Wrzesiński

Ceremonia otwarcia Funeraliów Lednickich – spotkanie 16. Mgr Jacek Wrzesiński, prof. Maria Kaczmarek, prof. Andrzej M. Wyrwa, prof. Wojciech Dzieduszycki (*Fot. M. Jóźwikowska*)

Uczestnicy Funeraliów Lednickich - spotkanie 16 podczas warsztatów (*Fot. J. Wrzesiński*)

Warsztaty: prof. Alicja Budnik wygłasza wykład wprowadzający do sesji Identyfikacja (*Fot. J. Wrzesiński*)

Warsztaty: dr Michal Lutovský [z lewej (Praga, Czechy)], autor wykładu wprowadzającego do sesji Królowie (*Fot. M. Jóźwikowska*)

Warsztaty: prof. Anna Drążkowska podczas wykładu wprowadzającego do sesji Biskupi (*Fot. J. Wrzesiński*)

Druga Wiosna *PTA*ntropologiczna

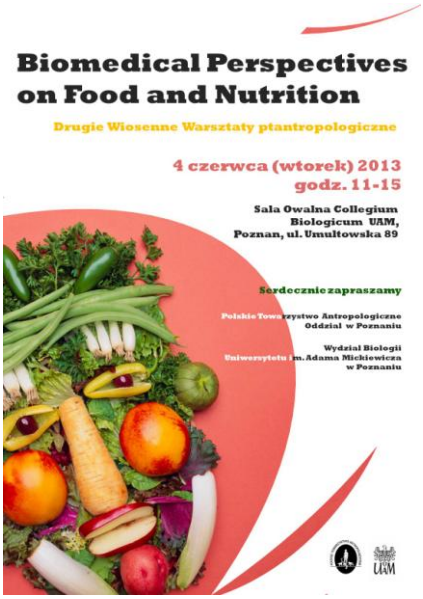

Czwartego czerwca 2013 roku, w Collegium Biologicum, Wydziału Biologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, w ramach Drugiej Wiosny *PTA*ntropologicznej odbyły się warsztaty antropologiczne zatytułowane *Biomedical Perspectives on Food and Nutrition.* Organizatorem warsztatów był Poznański Oddział Polskiego Towarzystwa Antropologicznego (dr Zbigniew Czapla – przewodniczący oddziału), Zakład Biologii Rozwoju Człowieka (prof. dr hab. Maria Kaczmarek – kierownik zakładu) wraz z Wydziałem Biologii UAM (prof. dr hab. Bogdan Jackowiak – dziekan Wydziału Biologii) do którego ZBRCz jest afiliowany.

Tematyka warsztatów dotyczyła zagadnienia nadwagi i otyłości, w szczególności metodyki badań żywienia człowieka, a ich celem było poznanie metod służących do oceny sposobu żywienia, jak i metod służących do oceny kulturowych, psychospołecznych i behawioralnych czynników ryzyka wystąpienia otyłości. Akcent został położony na metody subiektywnej oceny.

Warsztaty poprowadziły dwie znakomite specjalistki w tym zakresie: prof. dr hab. Jadwiga Charzewska z Instytutu Żywności i Żywienia w Warszawie oraz Profesor Leslie Sue Lieberman z University of Central Florida, USA.

Prof. dr hab. Jadwiga Charzewska, w wykładzie zatytułowanym *Energy and Nutrient Intake versus Nutrition Status of Some Polish Vulnerable Demographic Groups* przedstawiła dane dotyczące stanu odżywienia i diety Polaków na tle mieszkańców innych krajów, które wskazują na narastającą tendencję do nadwagi i otyłości nie tylko wśród dorosłych ale również wśród dzieci i młodzieży, czyli we wszystkich grupach wiekowych. Pani Profesor przedstawiła także dane odnoszące się do niepokojących zwyczajów żywieniowych nastoletnich dziewcząt i chłopców. W podsumowaniu podkreśliła, ze dzieci i młodzież stanowią szczególne grupy narażone na wystąpienie nieprawidłowości żywieniowych i podkreśliła kluczową rolę wykształcenia w kształtowaniu prawidłowych nawyków żywieniowych.

Profesor Leslie Sue Lieberman, w wystąpieniu *Assessing Biobehavioral Risk Factors for Obesity*, zapoznała uczestników spotkania z głównymi zasadami bilansowania zrównoważonej diety oraz przedstawiła najczęstsze techniki sprzedaży żywności w Stanach Zjednoczonych, prowadzące do zwiększania problemu otyłości w tym kraju.

W części praktycznej, Profesor Leslie Sue Lieberman przeszła do części praktycznej warsztatów, zatytułowanej *Addressing Methodological Issues of Human Food and Nutritional/Epidemiologic Studies.* W tej części uczestnicy warsztatów mogli zapoznać się z nowymi metodami służącymi do subiektywnej oceny sposobu odżywiania, metodami służącymi do badań różnych grup wiekowych i kulturowych.

Otwarcie warsztatów. Collegium Biologicum UAM, 4 czerwca 2013.
Prof. dr hab. Maria Kaczmarek (z lewej) i prof. dr hab. Joanna Deckert, Prodziekan Wydziału Biologii ds. studenckich (z prawej).

Uczestnicy warsztatów

Prof. dr hab. Jadwiga Charzewska wygłasza wykład zatytułowany *Energy and Nutrient Intake versus Nutrition Status of Some Polish Vulnerable Demographic Groups*

Prof. Leslie Sue Lieberman wygłasza wykład zatytułowany *Assessing Biobehavioral Risk Factors for Obesity*

Maria Kaczmarek i Magdalena Durda

Seminarium naukowe
Polskiego Oddziału Europejskiej Asocjacji Antropologicznej

W następnym dniu po warsztatach, 5 czerwca 2013 roku, również w murach Wydziału Biologii UAM miało miejsce seminarium naukowe zorganizowane przez Polski Oddział Europejskiej Asocjacji Antropologicznej (prof. dr hab. Maria Kaczmarek – LT) i Zakład Biologii Rozwoju Człowieka (prof. dr hab. Maria Kaczmarek – kierownik zakładu) wraz z Wydziałem Biologii UAM (prof. dr hab. Bogdan Jackowiak – dziekan Wydziału Biologii) do którego ZBRCz jest afiliowany. Seminarium poświęcone było zagadnieniu otyłości człowieka rozpatrywanemu w perspektywie ewolucyjnej.

Wykład zatytułowany *Darwinian Medicine and the Evolutionary Antecedents of Obesity* wygłosiła professor Leslie Sue Lieberman z University of Central Florida.

Pani Profersor w swoim wykładzie kompleksowo przedstawiła problem otyłości współczesnego człowieka akcentując ewolucyjne podłoże tego zjawiska. Wykład Pani Profesor spotkał się z żywą reakcją słuchaczy.

W ramach programu kulturalnego, Pani Profesor obejrzała zabytki Poznania.

W czwartek 6 czerwca zwiedziła Ostrów Lednicki, gdzie zapoznała się z historią początków państwa polskiego. Następnie w parku etnograficznym w Dziekanowicach, zobaczyła jak wyglądała wieś wielkopolska w okresie XVII – XIX w oraz na podstawie oryginalnych budowli i wyposażenia domów mogła sobie wyobrazić życie ich mieszkańców.

Maria Kaczmarek

REFLEKSJE, POLEMIKI

Rasologia – garść refleksji

Biologia człowieka jakoś nie bardzo potrafi się rozstać z paroma zakorzenionymi w niej pojęciami, pojęciami które aczkolwiek w zmienionej formie powracają. Są to pojęcia – eugenika i rasa. Rozprawiono się z nimi już w piątej dekadzie XX w., a jednak wracają. Eugenikę pogrążyło prymitywne ulepszanie gatunku ludzkiego pojmowanego zresztą jako „rasa", poprzez eutanazję, a zwłaszcza sterylizację osób obciążonych chorobami „dziedzicznymi." Proponowano różne formy nieomal hodowli „rasy ludzkiej." Największe osiągnięcia miały Niemcy, ale w Skandynawii moda, zwłaszcza na sterylizacje , trwała jeszcze do lat 70-tych. W Niemczech eugenika kryła się pod terminem - higiena rasy, choć w niej o rasach się specjalnie nie mówiło. W Polsce lat międzywojennych wydawano czasopismo eugeniczne pt. „Zagadnienia rasy", choć raczej głoszono na jego łamach treści eugeniczno-higieniczne, często zresztą społecznie użyteczne. W centrum antropologii pierwszego 50-lecia znalazła się rasa. Porządkowanie tego obszaru wiedzy o człowieku było zadaniem trudnym, do którego antropologia polska wniosła swój oryginalny wkład przez twórczość Jana Czekanowskiego. Jemu to biologia, i to nie tylko człowieka, zawdzięcza metodę oceny odległości biologicznej – słynna metoda diagraficzna. Dzięki niej porządkowano opisy grup etnicznych, procesy etnogenezy na bazie typologicznej koncepcji rasy. Sam Czekanowski wyróżniał odmiany, elementy i typy antropologiczne, nie mówiąc wiele o rasie. Sądził też, że istnieją nie tylko wyróżniki tych jednostek w dziedzinie morfologii, ale również co nieco w psychice, co oparł na badaniach L. Jaxa-Bykowskiego. Nie spychało to antropologii na grunt rasizmu, czyniło ją nauką interesującą. Osobiście jednak ze znajomości Profesora wnioskuję, że był nieco zapatrzony w człowieka nordycznego, podobnie jak upatrywał elementów gockich w powstaniu naszej państwowości. Rasizm skompromitował antropologię niemiecką, chociaż i w niej idea ta napotykała na krytykę. Rasizm amerykański tonął w ogniu krytyki naukowej, choć miał i ma do dziś, oparte na tej idei organizacje społeczne. To samo odnosi się do RPA, czy Australii. Tam ostrze rasizmu zwrócone było przeciwko ludności „kolorowej", a w Niemczech przeciwko Żydom i Słowiańszczyźnie. Po wojnie zatem należało, w ramach denazyfikacji, uciekać od terminu rasa i placówki naukowe antropologiczne uciekały od nazwy - antropologia, do szyldów biologii, genetyki człowieka. U nas ostała się antropologia i moda na to określenie ostatnio się poszerza, co wynika z anglosaskiego widzenia terminu antropologia. Wśród polskich antropologów XX w. zdecydowanych badaczy problemów rasy nie było tak wielu: Jaxa-Bykowski, Karol Stojanowski i Ireneusz Michalski. Tego ostatniego osobiście uważam jako

rasologa, chociaż nie uciekał się on do propagowania walorów określonych ras. Michalski uważał, że antropologia jest nauką o wewnątrzgatunkowym zróżnicowaniu gatunku, a inne jej obszary badawcze, jak ontogeneza, to „paraantropologia”. Wśród żyjących współcześnie form ludzkich wydzielił w odmianie białej 7 ras; w żółtej i czarnej po 5 ras. W obrębie mieszańców (typów rasowych) wyróżniał frakcje mówiące o ilościowym udziale ras tworzących typ. Tak m.in. subnordyk frakcji nordycznej miał przewagę nordyka, a frakcji laponoidalnej laponoida. Niewielkie różnice w opisie – obrazie typologicznym rasy, czy typu nazwał morfami lub facjami powstałymi pod wpływem warunków środowiska i jego odmienności.

W Rosji w zasadzie wyróżniano w nawiązaniu do cech środowiskowych rasy geograficzne, a ich liczba u różnych autorów przekracza 50 jednostek. Antropologia rosyjska nie odeszła jednak od pojęcia rasa i wyraźnie mówi o populacjach genetycznych, nie przeciwstawiając się terminowi ras. Badania markerów genetycznych zdominowała antropologię rosyjską, jednak uważa się, że rasy opisują stan zmienności grup ludzkich w sposób statyczny, a badania genetyczne mówią znacznie więcej o zmianach ewolucyjnych, trendach czasowych. Mimo tego wszystkiego właśnie w Rosji na początku XXI w. pojawiła się rasologia w ramach, której rozprawia się o związkach ras z inteligencją, właściwościami psychiki. Jak zdążyłem się przekonać rasologia propaguje kult człowieka białego, ściślej nordyka. Jej ideologia przenosi się na grunt organizacji nacjonalistycznych, prawicowych, nie tylko w Rosji. W jej wydawnictwach opisywane i publikowane są doniesienia z różnych krajów. Rosyjskie, międzynarodowe czasopismo Ateneum zaczęto wydawać w 2001 r. Już w tym pierwszym numerze mamy zdjęcie pisarza Józefa Kraszewskiego, artykuł „Polacy radykalni prawicowcy w Moskwie”. Szef rasologów Władimir Awdiejew założenia rasologów wyłożył w artykule „Rasowe teorie czasów”. Interesujący jest też artykuł Mateusza Sikorskiego „Nowy słowiański nacjonalizm w Polsce”. Już w tym numerze wymienia się kilkadziesiąt organizacji polskich. Cytowane są słowa Ernesta Renana, że „człowiek przynależy swoim czasom i swojej rasie także w tym przypadku jeśli on wypowiedział wojnę obu tym słowom”. W kolejnym numerze Kanadyjczyk John F. Ruchston pyta o to czy USA i Kanada nie rozpadną się na podobieństwo ZSRR?

Uderza bardzo wysoki poziom edytorski rasologów Rosji, ich prężność wydawnicza. Przetłumaczono na j.rosyjski dzieła Hansa F.K. Günthera, Ludwiga Woltmann, Polityczna antropologia, Karola Stratza „Żeńska rasowa uroda” i inne. Sądzę, że dla antropologów lektury te mogą mieć pewien pożytek. Można tam bowiem znaleźć wiele z historii różnych idei. W czasopismach Ateneum omawia się sporo opracowań poświęconych etnogenezie Słowian, tak autorów rosyjskich, jak i niemieckich.

W większości głoszą one ów wkład w organizmy państwowe, począwszy od półwyspu pirenejskiego po Ural i Morze Czarne plemion germańskich.. Kult człowieka białego –

nordyka jest wyraźny. Nasza współczesna archeologia też widzi wkład germanów do rozwoju naszych ziem, co w odniesieniu do Rusi jest widoczne. Skrajne poglądy na ten temat mówią, że Wandalowie przenieśli się do W-Andaluzji, a na powstałą próżnię osadniczą Cyryl i Metody wprowadzili sztuczny język słowiański. Wracając do książek, które warto przestudiować ze względu na tło historii antropologii Rosji, to są to dwa opasłe tomy książki pt. „Rosyjska teoria rasowa do 1917r.", 2002, 2004. W tomie I na str. 31-51 pojawia się nazwisko Władimira Aleksandrowicza Moszkowa. Autora tego dostrzegł Adam Wrzosek w bibliografii i przytacza jedną jego pracę z 1896 r. pt. „Scytowie i współplemieńcy ich Trakowie, Warszawa, 91 stron. Ten były generał artylerii w armii Wielkiego Księstwa Polskiego (Kongresowego) wiązał swą służbę z działalnością naukową w dziedzinie etnologii, antropologii i psychologii. Śledził atawizmy jako nawiązanie do cech przodków, których rozkład jest rasowo i etnicznie zróżnicowany. Był zwolennikiem polifiletyzmu. Uważał, że również mitologia to potwierdza. Swoje poglądy przedstawił w książce pt. „Nowa teoria pochodzenia człowieka i jego wyrodzeń zestawiona według danych zoologii, geologii, archeologii, antropologii, etnografii, historii i statystyki", Warszawa 1907. Wydał w Warszawie w 1910 r. książkę pt. „Mechanizmy wyrodzeń". Można zapytać, dlaczego Wrzosek nie zamieścił prac Moszkowa w bibliografii? Awdiejew pisze, że Moszkowa współczesność niesprawiedliwie o nim zapomniała. Moje pytanie jest trochę inne i odnosi się do jego związków z nauczaniem akademickim na Uniwersytecie Warszawskim wczasach gdy był to „carski uniwersytet". Myślę, że archiwa Uniwersytetu mogły by na to pytanie dać odpowiedź, jak również na pytanie o to czy przypadkiem nie ogłosił on jeszcze innych prac naukowych związanych z antropologią. Z umiarkowanym krytycyzmem patrzę na rasologię, ale chcę w niej widzieć również pewne inspiracje do dyskusji, czy też do nieco bardziej pogłębionych poglądów na to co było i co wraca, w niekoniecznie zmienionych formach. Liczę też na to, że warszawskie środowisko antropologiczne pokusi się o wyjaśnienie tego czy Moszkow był związany z Uniwersytetem Warszawskim i co, być może, jeszcze napisał.

Andrzej Malinowski

Bolesława Prusa wypowiedzi na temat stanu biologicznego chłopów w Polsce.

W Tygodniku Ilustrowanym nr 1395 z 3-go lipca 1886 r. znajduje się artykuł Bolesława Prusa pt. „Drobne uwagi o wielkich kwestyach" poświęcony stanowi ekonomicznemu, statusowi społecznemu, stanowi zdrowia mas chłopskich. Zdaniem Prusa „koniec XVIII-go wieku, a głównie wiek XIX-ty położył kres dawnym organizacjom społecznym, opartym na przywilejach mniejszości, niewoli większości i wyzysku tej ostatniej przez pierwsza. To co dziś widzimy w porównaniu z tym co było stanowi zadziwiający przewrót. I tak: z dawnych przywilejów utrzymał się jeszcze bardzo wprawdzie silny, ale tylko jeden przywilej, nierówności majątkowej. Wszystkie inne spadły przynajmniej teoretycznie, a wciąż wygładzają się praktycznie." Prus podkreśla równość praw cywilnych, politycznych, korzystanie z oświaty, możliwości awansu. Uważał też, że niekiedy ma miejsce nawet równość majątkowa. Jednakże owa równość nie jest doskonała. Zdrowie chłopów jest zapewne darem bożym, ale nadal niczym dla cywilizacji. Tysiące chłopów chorych lub zmarłych na tyfus nie zrównoważą np. lekkiego reumatyzmu Bismarcka. Nic nas nie interesuje co obecnie robią chłopi, ale naszą ciekawość zaspakaja to co robi Pasteur czy Bismarck, których dzieła przejdą do historii. Są bowiem dwa światy: jeden wyższy – duchowy, drugi niższy – materialny. Inteligencja swoją grzeszną obojętność wobec mas chłopskich, dobitnie określa terminem dawniej istniejącym „chłop to nie człowiek" lub „chłop to nie obywatel kraju".

W perspektywie czasu złem było to, że między „panami" i „niewolnikami" tworzyła się międzypokoleniowo coraz szersza przepaść. Pierwsi osiągali szczyty cywilizacji, drudzy wpadali w coraz niższy poziom kultury. Przepaść między ludem i inteligencją w naszym kraju nie zmniejsza się. Prus uważał, że przodujące klasy narodu muszą odświeżać masy ludowe, a u nas chłop nie miał prawa stawać się mieszczaninem. Nasze ubóstwo w zakresie nauk filozoficznych, matematycznych, przyrodniczych, brak wynalazków wynika z tego, że warstwa inteligencka w Polsce jest nieliczna, nie jest dostatecznie „odżywiana sokami z dołu", co ma miejsce np. w Anglii i Niemczech. Tam pracują przez 300 dni rocznie, gdy u nas 236, a w Galicji 200 do 250. Ludzie starej daty dają na to odpowiedź – „wiadoma rzecz, nasz chłop jest próżniak" i ma tę wadę, że nie jest przedsiębiorczy, samodzielny, a takim go zrobiły warunki historyczne. Według austriackiego rocznika wojskowego na 1 tys. mężczyzn w wieku poborowym zdolnych do służby było 271 Węgrów, 208 Niemców, 171 Rusinów i 102 Polaków. Polacy w Austrii stanowią plemię najwątlejsze, o czym Prus pisze dwa lata przed Wścieklicą. Dla Polaków trzeba było zmienić normę wysokości ciała poborowych. Zdaniem Prusa „mamy zatem bardzo stanowcze wyjaśnienie: nasz chłop jest próżniak, ponieważ jest wątły, nie ma zdrowia i sił."

Dlaczego jest wątły, odpowiada Karol Kaczkowski, ukazujący dyspozycje spożycia mieszczan i chłopów. Chłopi spożywają dwukrotnie mniej mleka i słoniny, ośmiokrotnie mniej mięsa, ale dwukrotnie więcej kartofli. Spożywają też znacznie mniej pszenicy. Żywność chłopska jest w wysokim stopniu jałowa. Prus pyta: „Może chłop potrzebuje pokarmów tylko roślinnych, może nie znosi mięsa, choć dla człowieka pracującego – mięso jest niezbędne." Prus przytacza dalej: …"bo ludność angielska spożywa rocznie na osobę 195 funtów mięsa, gdy chłop polski 12; 625 f. mleka, gdy nasz chłop 136 funtów, itd. „człowiek nasycony to człowiek piękny i cytując K. Vogta stwierdza „Polepszenie materialnego położenia ludu przedłużać może średnią długość życia, uczynić silniejszą całą rasę ludzką. Tu leży, przynajmniej w znacznej części, rozwiązanie olbrzymich zagadnień niepokojących dziś społeczeństwa. Na ten temat pisze się wszędzie, ale nie u nas, jakbyśmy nie posiadali ludu. A jak się zabrać do poprawy? Przede wszystkim należy poznać stan rzeczy: zbadać nasz lud w różnych częściach kraju, jak się odziewa, karmi, jak pracuje, jak się uczy, jaki jest ogólnie mówiąc jego byt materialny."

„Może ten grosz poświęcony chłopskim interesom, stanie się kiedyś, jak ów szeląg wdowi, który mimo swej małości, przeważył jednak ciężką szalę starych grzechów, zaniedbań i omyłek."

Podobny temat był przedmiotem paru moich artykułów, w tym np. „Stan biologiczny i ontogeneza Polaków w perspektywie historycznej i środowiskowej" (2013, Zeszyty Siemczyńsko-Henrykowskie, t.1). Cytowałem tam wypowiedzi na temat rozwoju dzieci chłopskich różnych autorów, działaczy politycznych z przeszłości, ale wówczas nie była mi znana publikacja Prusa.

Mało kto pamięta o tym, że Bolesław Prus (1847-1912) był pisarzem, który podobnie jak w Anglii A.J. Cronin, szkocki lekarz znany jako pisarz, czy K.G. Chesterton, pisał mniej więcej w tym samym czasie, w swych działaniach bliscy byli problemom antropologii społecznej i problematyce ekologii człowieka. Prus razem z Józefem Polakiem, lekarzem był współzałożycielem w 1898r. Warszawskiego Towarzystwa Higienicznego. Mimo zakazu zakładania stowarzyszeń w zaborze rosyjskim władze wyraziły zgodę na jego powstanie.

Bolesław Prus został rzecznikiem prasowym Towarzystwa, pisywał teksty do gazet. Wychwalał m.in. inwestycje sanitarne, które zaczęto wprowadzać w miastach (wodociągi i kanalizację), które przyczyniły się do wyraźnego obniżenia się chorób zakaźnych i wskaźnika zgonów, które powodowały. Sądzę, że przegląd prasy z tego okresu mógłby być wdzięcznym tematem pracy magisterskiej z antropologii pojmowanej jako klinika zdrowego człowieka.

Andrzej Malinowski

WIADOMOŚCI Z ODDZIAŁÓW

Kraków

Działalność Oddziału Krakowskiego PTA

Obrony doktoratów w zakładzie antropologii UJ

- Dr Joanny Rogóż pt. „ Morfologia kości skroniowej jako wyznacznik płci u człowieka” 2013. promotor: dr hab. Henryk Głąb
- Dr Małgorzaty Kępy pt. „Zastosowanie techniki LA-ICP-MS do analizy koncentracji mikro-i makroelementów w zębach oraz kościach w celu odtworzenia diety mieszkańców wczesnośredniowiecznego Krakowa” 2012. promotor: dr hab. Henryk Głąb
- Dr Beaty Stepańczak – przewód doktorski zakończony z wyróżnieniem- „Zastosowania stabilnych izotopów tlenu w badaniach antropologicznych mieszkańców przedlokacyjnego Krakowa”. 2012. promotor: dr hab. Krzysztof Szostek

Konferencje i warsztaty organizowane przez Krakowski Oddział PTA

Warsztaty Antropologiczne Oddziału krakowskiego PTA „METODY STATYSTYCZNE W BADANIACH BIOLOGII POPULACYJNEJ”. Rabka 2012

liczba uczestników 24

liczba referatów 4

- dr Janusz Brudecki – Akademia Wychowania Fizycznego - Wnioskowanie w wieloczynnikowej analizie wariancji
- dr Barbara Cichocka - Akademia Wychowania Fizycznego - Wiek menarche - aktualny status pokwitania dziewcząt w Polsce - problemy metodologiczne

- dr Tomasz Skalski - Uniwersytet Jagielloński – Metody ordynacyjne w badaniach populacyjnych
- dr Stanisław Matusik - Akademia Wychowania Fizycznego - Analiza ścieżek, jako narzędzie badawcze. Przykłady zastosowań

Nagrody pracowników zakładu antropologii UJ

- Nagroda JM. Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego za osiągnięcia naukowe na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi. **dr hab. Krzysztof Szostek, dr Małgorzata Kępa, dr Beata Stepańczak, dr hab. Henryk Głąb**
- Nagroda JM. Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego za pracę organizacyjną na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi. **Elżbieta Niedźwiecka**

Wybrane publikacje pracowników Zakładu Antropologii UJ - publikacje indeksowane na listach MNiSW

- Kępa M., Kozłowski T., Szostek K., Drozd A., Walas S., Mrowiec H., Stepańczak B., Głąb H., Grupa M. 2012. Analysis of mercury levels in historicsl bone material from syphilitic subjects - pilot studies (short report). Anthropologischer Anziger. 69: 367-377
- Szwejser E., Szostek K. 2012. The influence of selected environmental factors on the time of natural menopause in women living in the małopolskie voivodeship. Anthropological Review 75: 117-128.
- Tomczyk J., Szostek K., Komarnitki I., Mańkowska-Pliszka H. 2013. Dental caries and chemical analyses in reconstruction of diet, health and hygienic behaviour in Middle Euphrates valley (Syria). Archives of Oral Biology *doi.org/10.1016/j.archoralbio.2012.12.014*.
- Kozłowski T., Stepańczak B., Reitsma L, J., Osipowicz G., Szostek K., Płoszaj T., Wędrychowska-Dańska K., Pawlyta J., Paluszkiewicz C., Witas H,W. 2013. Osteological, chemical and genetic analyses of the human skeleton from a Neolithic site representing the Globula Amphora Culture. Anthropologie- International Journal of the Science of Man. (przyjęta do druku maj 2013)
- Wronka, I., Suliga, E., Pawlińska-Chmara, R. 2012. Socioeconomic determinants of underweight and overweight in female Polish students in 2009 *Anthropologischer Anzeiger* 69 (1) , pp. 85-96

Wybrane publikacje pracowników Zakładu Antropologii AWF w Krakowie

- Sterkowicz-Przybycień K., W. Błach, R. Żarów. 2012. Somatotype components in judoists. Journal of Combat Sports and Martial Arts. Vol. 3, nr 2, s. 73-78
- Woronkowicz A, B. A. Cichocka, M. Kowal, Ł. Kryst and J. Sobiecki. 2012. Physical development of girls from Krakow in the aspect of socioeconomical changes in Poland (1938-2010). American Journal of Human Biology. Vol. 24, Issue 5, s. 626-632.
- Kryst Ł., M. Kowal, A. Woronkowicz, J. Sobiecki and B. A. Cichocka. 2012. Secular changes in height, body weight, body mass index and pubertal development in male children and adolescents in Krakow, Poland. Journal of Biosocial Science. Vol. 44, Issue 4, s. 495-507.
- Kowal M., Ł. Kryst, J. Sobiecki and A. Woronkowicz. 2013. Secular trends in body composition and frequency of overweight and obesity in boys aged 3-18 from Krakow, Poland, within the last 30 years (from 1983 to 2010). Journal of Biosocial Science. - Vol. 45, Issue 1 s. 111- 134
- Pilecki W. M., M. Kowal, A. Woronkowicz, Ł. Kryst, J. Sobiecki. 2013. Psychometric properties of Polish version of the Children's Eating Attitudes Test. Archives of Psychiatry and Psychotherapy. Vol. 15, nr 1, s. 35-43.
- Kowal M., Ł. Kryst, A. Woronkowicz, J. Sobiecki, J. Brudecki and R. Żarów. 2013. Long term changes in BMI and adiposity rebound among girls from Kraków (Poland) over the last 30 years (from 1983 to 2010), American Journal of Human Biology, Vol. 25, Issue 3, May/June, p. 300-306.

- Człowiek w zdrowiu i chorobie. Promocja zdrowia, leczenie i rehabilitacja / pod red. Ryszarda Żarowa/. 2012. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie. Instytut Ochrony Zdrowia , 649 s.

Opracowanie stanowi zbór wybranych zrecenzowanych prac przedstawionych podczas III konferencji naukowej pt. „Człowiek w zdrowiu i chorobie. Promocja zdrowia, leczenie i rehabilitacja”, która odbyła się we wrześniu 2012 roku w Tarnowie. Publikacja zawiera wieloaspektowy obraz profilaktyki i opieki nad człowiekiem zdrowym oraz chorym, i dotyczy takich zagadnień jak:
- uwarunkowania zdrowia i jego promocja w życiu człowieka,
- aktywność i sprawność fizyczna dzieci, młodzieży i osób dorosłych,
- pielęgnowanie i fizjoterapia w różnych stanach chorobowych,
- profilaktyka, wykrywanie i leczenie chorób cywilizacyjnych.

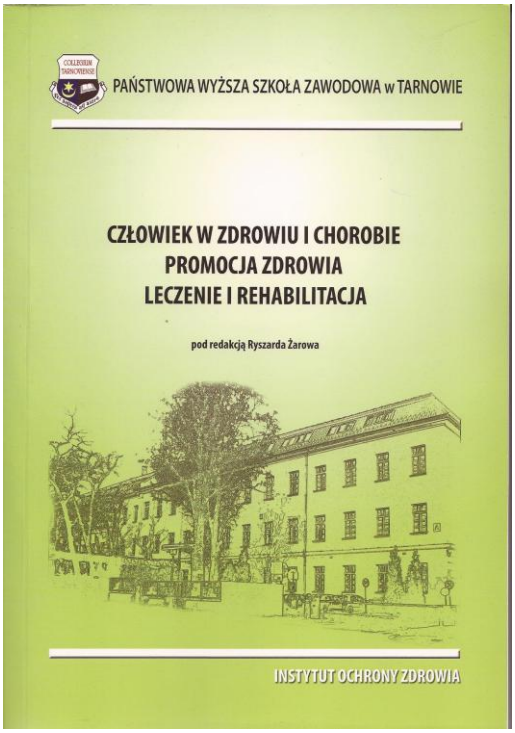

W dniu 16 maja2013 pracownicy Zakładu Antropologii AWF w Krakowie uczestniczyli w XIII Festiwalu Nauki w Krakowie pod hasłem „OBLICZA WODY". W ramach prezentacji rodzicom i dzieciom przedstawione zostały proste metody określania poziomu rozwoju fizycznego (pomiary wysokości, masy ciała oraz procentu tłuszczu i wody w organizmie oraz beztłuszczowej masy ciała) z odniesieniem do norm rozwojowych), dokonywano także prognozowania dorosłej wysokości ciała dzieci i młodzieży.

Ryszard Żarów, Krzysztof Szostek

Lublin

Pracownia Antropologiczna Instytutu Archeologii UMCS w Lublinie, od momentu powołania w lutym 2012 roku, aktywnie uczestniczy w życiu naukowym zarówno na uczelni macierzystej, jak i poza nią.

- 1 lutego br. dr hab. Prof. UMCS Wanda Kozak-Zychman została mianowana kierownikiem Pracowni Antropologicznej Instytutu Archeologii.
- Pod szyldem Pracowni Antropologicznej mgr Agnieszka Trzaska wraz z magistrantką Anną Szarlip prezentowały poster na XXIX Konferencji Sprawozdawczej „Badania archeologiczne w Polsce środkowowschodniej, zachodniej Białorusi i Ukrainie w roku 2012", która odbyła się w dniach 4-5 kwietnia 2013 roku, w Muzeum Lubelskim na Zamku w Lublinie[1].
- 16 maja br. na Spotkaniu 16 Funeraliów Lednickich wystąpiły z referatem[2] prof. Wanda Kozak-Zychman, mgr Agnieszka Trzaska i lic. Anna Szarlip.
- 15 marca 2013 roku Pracownia, przy udziale magistrantki Anny Szarlip, była współorganizatorem Drzwi Otwartych UMCS, przygotowując prezentację pt. *Szczątki kostne z cmentarzysk pradziejowych i historycznych*. Dla licealistów przygotowałyśmy ekspozycję: pochówków ciałopalnych i szkieletowych, patologii kośćca, czaszek obrazujących dymorfizm płciowy, a także narzędzi, jakimi antropolodzy posługują się w swojej pracy.
- W dniach 18-20 marca w Instytucie Archeologii UMCS odbyły się zajęcia przygotowane w ramach V Międzyuczelnianych Warsztatów Archeologicznych, zorganizowanych wspólnie przez Koło Naukowe Studentów Archeologii UMCS i Zarząd Samorządu Studentów Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego. Pierwszego dnia prof. Wanda Kozak-Zychman wygłosiła wykład pt. *Szczątki kostne źródłem informacji wszelakich.*
- 23 marca prof. Wanda Kozak-Zychman i mgr Agnieszka Trzaska z Pracowni Antropologicznej Instytutu Archeologii przeprowadziły zajęcia na temat *Dlaczego wyglądamy jak wyglądamy? Skóra, włosy, oczy… skąd te różnice?*, zorganizowany w ramach spotkań Uniwersytetu Dziecięcego UMCS. Wystąpienie bardzo spodobało się „młodym studentom", dlatego też zamierzamy kontynuować współpracę z Uniwersytetem Dziecięcym.

---

[1] Agnieszka Trzaska, Anna Szarlip *Pochówki z cmentarzyska ludności kultury strzyżowskiej w Rogalinie, stan. 15, gm. Horodło, pow. Hrubieszów, woj. lubelskie,* Lublin, 2013

[2] Wanda Kozak-Zychman, Agnieszka Trzaska, Anna Szarlip, *Powstańcy Styczniowi czy pacjenci lazaretu? Pochówki przy ul. Langiewicza w Lublinie*

Zajęcia na Uniwersytecie Dziecięcym UMCS

Agnieszka Trzaska, Wanda Kozak-Zychman

Łódź

Działalność Oddziału Łódzkiego PTA

Dnia 23 maja 2013 roku zmarł **Dr hab. Zdzisław Kapica, profesor UŁ** Emerytowany pracownik Katedry Antropologii UŁ.

Prof. Zdzisław Kapica latach 1974-1986 i 1987-1989 pełnił funkcję kierownika Zakładu Antropologii na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UŁ (obecnie Wydział Biologii i Ochrony Środowiska). Specjalizował się w antropologii historycznej, paleopatologii i paleodemografii. Jego publikacje z tych dziedzin cytowane są do dziś. Brał udział w pracach wykopaliskowych kierowanych lub prowadzonych z udziałem Katedry (potem Zakładu) Antropologii, m.in. w Brześciu Kujawskim i w Przeczycach. Uczestniczył w ogólnopolskich antropometrycznych badaniach poborowych. Pożegnaliśmy Prof. Kapicę na cmentarzu Św. Wojciecha w Łodzi w dniu 3 czerwca.

W ramach kontynuacji organizowanego przez Katedrę Antropologii UŁ, Łódzki Oddział PTA oraz Sekcję Antropologiczną Studenckiego Koła Biologów „ANTROPOŁOWCY" cyklu „SPOTKAŃ ANTROPOLOGICZNYCH", 1 lutego 2013 roku został wygłoszony wykład dr Anny Juras (UAM Poznań) pt. „Pochodzenie Słowian w świetle badań kopalnego mtDNA". Słowo wstępne wygłosił Prof. Janusz Piątek, przedstawiając w bardzo interesujących sposób historię i początki antropologii w Polsce.

Z przyjemnością informujemy, że w dniu 28.05.2013 r. na Wydziale Biologii i Ochrony Środowiska UŁ w Łodzi odbyło się kolokwium habilitacyjne **dr Wiesława Lorkiewicza.** Habilitacja oparta jest na monografii pt: Biologia wczesnorolniczych populacji ludzkich grupy brzesko-kujawskiej kultury lendzielskiej (4600-4000 BC). Praca przedstawia wszechstronną charakterystykę antropologiczną populacji ludzkich z okresu wczesnego/środkowego neolitu zamieszkujących region Brześcia Kujawskiego. Opracowany w niej materiał jest największym jednorodnym kulturowo i chronologicznie zbiorem szkieletów neolitycznych z terenu Polski.

Koleżanki i Koledzy z Katedry Antropologii oraz Łódzkiego Oddziału PTA gratulują uzyskania stopnia naukowego doktora habilitowanego i życzą dalszych sukcesów w pracy zawodowej i pomyślności w życiu osobistym.

Członkowie Sekcji Antropologicznej „ANTROPOŁOWCY" Studenckiego Koła Biologów Uniwersytetu Łódzkiego zaprezentowali 3 referaty na VIIII Ogólnopolskiej Studenckiej Konferencji Antropologicznej, która odbyła się na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie w dniach 15-17 marca 2013. Organizatorom składamy serdeczne podziękowania za wspaniałą atmosferę, interesujące wykłady i inspirujące dyskusje.

W czasie trwania tegorocznej edycji Festiwalu Nauki i Sztuki w Łodzi (15-22. 4. 2013) studenci Sekcji Antropologicznej „ANTROPOŁOWCY" oraz Studenckiego Koła Kryminalistyków Uniwersytetu Łódzkiego pod opieką dr Beaty Borowskiej-Strugińskiej zorganizowali i przeprowadzili warsztaty naukowe zatytułowane „Dowody zbrodni – prawda zaszyfrowana w kościach"., które cieszyły się ogromną popularnością wśród młodzieży gimnazjalnej i licealistów.

W dniach 16-17 maja 2013 r. odbyła się konferencja naukowa pt. „Postęp w kryminalistyce" organizowana przez Wydział Prawa i Administracji UŁ oraz Studenckie Koło Kryminalistyków UŁ. W Konferencji czynnie uczestniczyli studenci Sekcji Antropologicznej (Mateusz Kochel, Paulina Pruszkowska „Zastosowanie mitochondrialnego DNA w kryminalistyce"), wykład wygłosiła dr Beata Borowska-Strugińska „Antropologia sądowa – problematyka i metody badań".

Najciekawsze publikacje:

- Żądzińska E, Kurek M, Borowska-Strugińska B, Sitek A, Rosset I, Lorkiewicz W. 2013. *The effect of the season of birth and of selected maternal factors on linear enamel thickness in modern human deciduous incisors.* Arch Oral Biol doi: 10.1016/j.archoralbio.2013.03.004.
- Sitek A, Żądzińska E, Rosset I, Antoszewski B. 2013. *Is increased constitutive skin and hair pigmentation an early morphological sign of puberty?* HOMO - J Comp Hum Biol doi: 10.1016/j.jchb.2013.03.003.
- Bruzda-Zwiech A, Filipińska R, Szydłowska-Walendowska B, Lubowiedzka-Gontarek B, Żądzińska E, Borowska-Strugińska B, Wochna-Sobańska M. 2012. *State of dentition and treatment needs assessment in 3-7 year-old children living in Lodz.* J Stomatol 65(3): 384-394.
- Żądzińska E, Rosset I, Domański C, Mikulec A. 2012. *Zastosowanie modeli ARIMA w badaniach nad stresem ekonomicznym wpływającym na kondycję biologiczną populacji ludzkich.* Acta Univ Lodz Folia Oeconom 271: 85-98.
- Rosset I, Żądzińska E, Wagner I, Borowska-Strugińska B, Lorkiewicz W, Sitek A, Śmiszkiewicz-Skwarska A. 2012. *Badania pilotażowe związku środowiska urbanizacyjnego Łodzi ze statusem społeczno-ekonomicznym (SES) rodzin w aspekcie oddziaływania na wybrane parametry morfologiczne dzieci.* Prz Pediatr 42 (3): 133-140.
- Sitek A, Żądzińska E, Rosset I. 2012. *Effects of psychological stress on skin and hair pigmentation in Polish adolescents.* Anthropol Rev 75: 1-17.

- Lorkiewicz W., Żądzińska E. 2012. *Comments on the book „Sticks, Stones and broken bones: Neolithic Violetce in a European perspective".* Anthropol Rev 75: 137-144 (book review).
- Kozieł S, Sitek A. 2013 Self-assessment of attractiveness of persons with body decoration. HOMO - J Comp Hum Biol, doi: S0018-442X(13)00101-7. 10.1016/j.jchb.2013.04.004

Beata Borowska-Strugińska

Serdecznie gratulujemy dr hab. Wiesławowi Lorkiewiczowi uzyskania stopnia doktora habilitowanego. Życzymy sukcesów w pracy naukowej oraz pomyślności w życiu osobistym.

Zarząd Główny,
Koleżanki i Koledzy z PTA

Wrocław

Działalność Oddziału Wrocławskiego PTA

Z prawdziwą radością pragniemy poinformować, że 15 stycznia 2013 roku uchwałą Rady Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego w Warszawie **dr Wioleta Umławska** z Katedry Biologii Człowieka Uniwersytetu Wrocławskiego uzyskała stopień **doktora habilitowanego**.

Dołączamy gratulacje Pani dr hab. Wiolecie Umławskiej.
Życzymy satysfakcji z dalszych osiągnięć w pracy naukowej
oraz szczęścia w życiu osobistym!

Zarząd Główny
Koleżanki i Koledzy z PTA

Obrony prac doktorskich:

10 czerwca 2013 r. w sali im. J. Czekanowskiego w Katedrze Biologii Człowieka Uniwersytetu Wrocławskiego odbyły się publiczne obrony 2 prac doktorskich:

mgr Anny Zielińskiej **- „Wpływ wybranych czynników biologicznych i środowiskowych na stan rozwoju fizycznego dzieci i młodzieży chorych na mukowiscydozę"**

Promotor:	**dr hab. Sławomir Kozieł prof. nadzw.** Zakład Antropologii PAN we Wrocławiu
Recenzenci:	**dr hab. Danuta Kornafel prof. nadzw.** Katedra Biologii Człowieka Uniwersytetu Wrocławskiego **Prof. dr hab. Anna Siniarska - Wolańska** Instytut Ekologii i Bioetyki Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

mgr Agnieszki Tomaszewskiej **- „Wybrane struktury nadoczodołowe i pole powierzchni wejścia do oczodołu w populacjach ludzkich pochodzących z obszarów o różnych warunkach klimatycznych"**

Promotor:	**dr hab. Barbara Kwiatkowska prof. nadzw.** Instytut Biologii Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu
Recenzenci:	**dr hab. Wiesław Kurlej prof. nadzw.** Zakład Anatomii Stomatologicznej Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu **dr hab. Henryk Głąb prof. nadzw.** Zakład Antropologii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

W ostatnim czasie odbyły się 2 posiedzenia członków oddziału, podczas których przedstawiono następujące referaty:

1. dr n. med. Zygmunt Domagała z Katedry i Zakładu Anatomii Prawidłowej Człowieka Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu oraz **dr hab. n. med. Dariusz Kałka** z Katedry i Zakładu Patofizjologii Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu przedstawili referat zatytułowany: *Zawsze zwarty i gotowy czyli jak uniknąć konieczności przyjmowania niebieskiej tabletki – metody niefarmakologicznego zapobiegania i leczenia zaburzeń erekcji.*

2. prof. dr hab. Józef Szykulski z Zakładu Archeologii Epoki Kamienia Instytutu Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego zaprezentował: *Dawne i współczesne społeczności Andów.*

Monika Krzyżanowska

Poznań

Działalność Oddziału Poznańskiego PTA

W mijającym okresie odbyły się dwa interesujące wykłady, które zorganizował poznański Odział Polskiego Towarzystwa Antropologicznego w ramach otwartych seminariów naukowych pt.: „Nowe obszary badawcze w antropologii fizycznej – od genotypu do fenotypu":

1) 27 luty 2013 r. - „Dziedziczne choroby nerwowo-mięśniowe: podłoże molekularne oraz nowoczesne metody terapeutyczne", który wygłosił prof. dr hab. Krzysztof Sobczak, z Instytutu Biologii Molekularnej i Biotechnologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
2) 24 kwietnia 2013 r. - „Zaburzenia dojrzewania i wzrastania u dzieci z wrodzonym przerostem nadnerczy", który wygłosił prof. dr hab. Marek Niedziela z Kliniki Endokrynologii i Reumatologii Dziecięcej, Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu.

Krótkie streszczenia prezentowanych wystąpień zamieściliśmy poniżej:

„Dziedziczne choroby nerwowo-mięśniowe: podłoże molekularne oraz nowoczesne metody terapeutyczne", prof. dr hab. Krzysztof Sobczak

Genomowe ekspansje tandemowych powtórzeń znajdujących się w sekwencji niektórych genówmogą prowadzić do powstania patogennych cząsteczek RNA takich jak choroba Huntingtona, zespół łamliwego chromosomu X czy dystrofia miotoniczna. Dystrofia Miotoniczna typu pierwszego (DM1) jest zależną od RNA dominującą chorobą genetyczną, spowodowaną ekspansją trójnukleotydowych powtórzeń CUG (CUGexp) obecnych w regionie 3'UTR mRNA genu *DMPK*. Toksyczne, zmutowane cząsteczki mRNA w obszarze motywu CUGexp tworzą specyficzne struktury typu hairpin i pozostają w jądrze komórkowym w formie drobnych skupisk. Długie struktury tworzone przez CUGexp sekwestrują wiele białek jądrowych, w tym białka z rodziny MBNL, które są odpowiedzialne za regulację alternatywnego splicingu setek genów. W komórkach DM1 dochodzi do globalnych zmian alternatywnego splicingu, które są przyczyną dysfunkcji wielu tkanek. Jedną z możliwych strategii terapii DM1 może być zablokowanie patogennego oddziaływania pomiędzy toksycznym RNA i białkami. Do blokowania tego niepożądanego oddziaływania zastosowaliśmy antysensowe oligomery, wiążące się specyficznie do toksycznego RNA CUGexp. Modelami biologicznymi w naszych badaniach były zarówno transgeniczne myszy *HSA*LR, w których ekspresji ulega zmutowany RNA zawierający około 250 powtórzeń CUG, oraz komórki pochodzące od pacjentów z DM1. Testowaliśmy szereg chemicznie

modyfikowanych, krótkich antysensowych oligomerów, takich jak morfolino i LNA, które są bardzo stabilnymi analogami kwasów nukleinowych. W badaniach wykazaliśmy, że w warunkach *in vivo* oligomery te przyłączają się na zasadzie komplementarności do RNA CUGexp i blokują patogenną interakcję z białkami MBNL. Oligomery wprowadzone do mięśni szkieletowych myszy *HSA*LR oraz komórek DM1 powodują zniesienie toksycznego efektu zmutowanego RNA. Stwierdziliśmy zmniejszenie ilości jądrowych skupisk CUGexp i znaczne ograniczenie, charakterystycznych dla DM1 zaburzeń alternatywnego splicingu. Uzyskane wyniki sugerują, iż testowane typy oligomerów antysensowych mogą stać się potencjalnymi terapeutykami dla wielu innych chorób człowieka, wywoływanych obecnością toksycznych cząsteczek RNA.

„Zaburzenia dojrzewania i wzrastania u dzieci z wrodzonym przerostem nadnerczy", prof. da hab. Marek Niedziela

Wrodzony przerost nadnerczy (WPN; CAH – z ang. Congenital Adrenal Hyperplasia) jest rodziną zaburzeń dziedziczonych w sposób autosomalny recesywny. Niedobór enzymu 21-hydroksylazy, w wyniku uszkodzenia genu *CYP21A2* (gen kodujący ww. enzym) jest najczęstszą formą WPN (90%). W postaci klasycznej WPN (CCAH – z ang. Classic-CAH) dochodzi do uszkodzenia produkcji kortyzolu i podwyższonego stężenia markera diagnostycznego, 17-OH progesteronu. Nadmierna produkcja androgenów prowadzi do wirylizacji i u noworodków płci żeńskiej powoduje nieprawidłowy rozwój narządów płciowych zewnętrznych. Wyróżniamy postać klasyczną WPN z utratą soli oraz postać klasyczną z prostą wirylizacją. Z kolei, postać nieklasyczna WPN (NCCAH – z ang. Non-Classic CAH); *late-onset* CAH) jest łagodniejszą formą choroby, w której nadal jest 20-50% aktywności enzyme 21-hydroksylazy (vs. 0-5% w CCAH) i nie stwierdza się utraty soli. Leczenie wrodzonego przerostu nadnerczy (WPN) w postaci z utratą soli polega więc na podawaniu odpowiednich dawek glikokortykosteroidów oraz mineralokortykoidów aby tym sposobem zagwarantować wzrost, dojrzewanie oraz wzrost końcowy pacjent podobny do prawidłowego. Jednakże indywidualne zapotrzebowanie na ww. leki, wynikające głównie ze stopnia niedoboru enzymu steroidogenezy może się różnić u poszczególnych pacjentów i stąd osiągnięcie fizjologicznego profilu hormonalnego jak i fizjologicznego profilu wzrastania może być zagrożone. Czas wystąpienia dojrzewania także jest trudny do przewidzenia mając na uwadze fakt, że choroba może predysponować do przedwczesnego dojrzewania ze względu na trudności w wyrównaniu zaburzeń hormonalnych (ryzyko hiperandrogenizmu jako efekt niesystematycznego zażywania leku lub niedostatecznej dawki), ale również ze względu na opóźnione rozpoczęcie leczenia (spóźniona diagnoza). Niedostateczne wyrównanie choroby prowadzi do indukcji GnRH-zależnego przedwczesnego dojrzewania (PDP) z wczesnym dojrzewaniem osi podwzgórzowo-przysadkowo-gonadalnej.

Przedwczesne dojrzewanie zwiększa tempo wzrastania, awans wieku kostnego i rozwój wtórnych cech płciowych, zgodnych z płcią u chłopców i niezgodnych z płcią u dziewcząt (wirylizacja). Nadmiar androgenów u dziewcząt prowadzić może w dalszej kolejności do rozwoju piersi. Terapia agonistami GnRH może poprawić wzrost końcowy i zbliżyć go do oczekiwanego potencjału genetycznego. Rzadko zdarza się, że u pacjenta z WPN występuje jadłowstręt psychiczny i wówczas może mieć to znaczący i negatywny wpływ na wzrost końcowy. Istnieje szereg przyczyn zaburzonego wzrastania, okresowo przyspieszonego jak i opóźnionego u pacjentów z WPN, jak i zaburzeń dojrzewania wynikających z: (a) niedostatecznego lub nadmiernego leczenia, (b) wczesnego wariantu dojrzewania i następowego, późno zapoczątkowanego leczenia agonistami GnRH, oraz (c) możliwego wystąpienia jadłowstrętu psychicznego w okresie prepubertalnym, a zwłaszcza w okresie dojrzewania.

Zakończony przed wakacjami cykl seminariów spotkał się z bardzo dobrym odbiorem i pochlebnymi opiniami wśród członków poznańskiego oddziału PTA oraz jego sympatyków. Zaproponowana nowa formuła spotkań seminaryjnych zdała egzamin. W styczniu 2014 r. poznański oddział PTA planuje rozpoczęcie kolejnego cyklu. Będziemy szczegółowo informować o terminach tych seminariów w dotychczasowy sposób. Już dziś serdecznie zapraszamy.

Anna Demuth

PRZYPOMNIENIE

NA NASZEJ PÓŁCE....

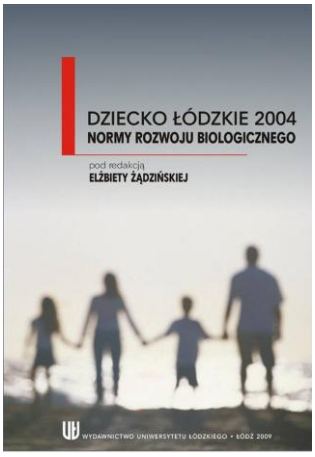

Dziecko łódzkie 2004

Normy rozwoju biologicznego

Elżbieta Żądzińska (red.)

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

2009

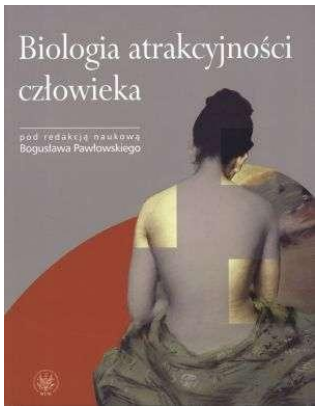

Biologia atrakcyjności człowieka

Bogusław Pawłowski (red.)

Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego (WUW)

2009

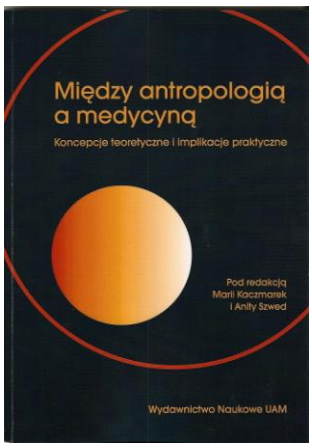

Między antropologią a medycyną

Koncepcje teoretyczne i implikacje praktyczne

Maria Kaczmarek i Anita Szwed (red.)

Wydawnictwo Naukowe UAM

2009

Ocena wpływu czynników psychospołecznych na stopień i kierunek odchyleń reakcji fenotypowych u dzieci z nadpobudliwością psychoruchową

Tomasz Hanć

Monografie Instytutu Antropologii UAM nr 14
2009

Dzieciństwo i dorastanie z ADHD. Rozwój dzieci nadpobudliwych psychoruchowo: zagrożenia i możliwości wsparcia

Tomasz Hanć

Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
2009

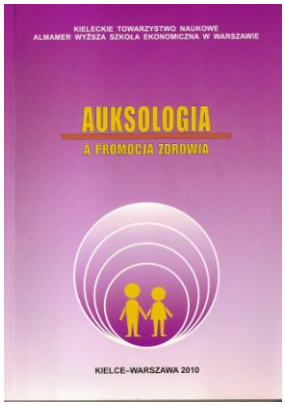

Auksologia a promocja zdrowia

Andrzej Jopkiewicz (red.)

Kieleckie Towarzystwo Naukowe
ALMAMER Wyższa Szkoła Ekonomiczna
w Warszawie Kielce-Warszawa
2010

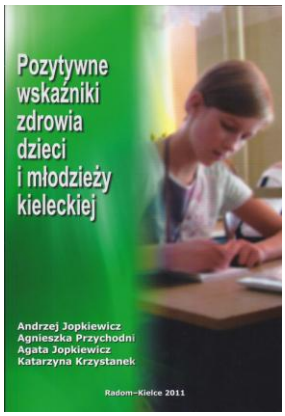

Pozytywne wskaźniki zdrowia dzieci i młodzieży kieleckiej

Andrzej Jopkiewicz, Agnieszka Przychodni, Agata Jopkiewicz, Katarzyna Krzystanek

Radom- Kielce
2011

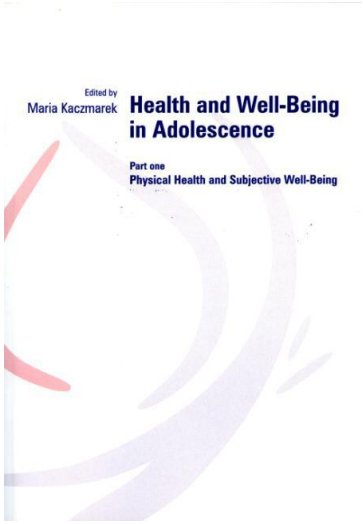

Health and Well-Being in Adolescence

Part one

Physical health and Subjective Well-Being

Maria Kaczmarek (red.)

Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe

ISBN 978-83-62662-67-8

2011

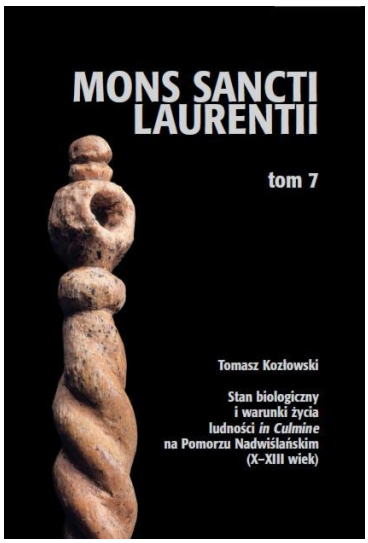

Stan biologiczny i warunki życia ludności in Culmine na Pomorzu Nadwiślańskim (X-XIII wiek)

Tomasz Kozłowski

Studium antropologiczne. Mons Sancti Laurentii, t. 7, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, s. 1-391. (ISBN 978-83-231-2778-9).

2012

PRZYPOMNIENIE

Na życzenie przypominamy:

SKŁADKI CZŁONKOWSKIE

Składa członkowska wynosi **50,00 zł (studenci 25 zł) rocznie**.
Wysokość składki ustaliło Walne Zgromadzenie PTA w dniu 11 września 2009 r.
Członkowie mogą wpłacać pieniądze skarbnikowi oddziału lub bezpośrednio na konto:

Polskie Towarzystwo Antropologiczne
ul. Umultowska 89, 61-614 Poznań
46 1090 2734 0000 0001 0863 3733

W ramach składki członkowskiej przysługuje prawo do korzystania z ulg podczas konferencji naukowych, nabywania po cenie ustalonej przez Zarząd Główny wydawnictw Towarzystwa i papierowy egzemplarz Anthropological Review. Studenci wszystkich stopni płacą połowę pełnej składki z prawem do korzystania z ulg podczas konferencji naukowych, nabywania po cenie ustalonej przez Zarząd Główny wydawnictw Towarzystwa i dostępem do elektronicznej wersji Anthropological Review.

INFORMACJE O KONFERENCJACH NAUKOWYCH

2013

17-19 września 2013, Warszawa
XLIV Ogólnopolska Konferencja Naukowa Polskiego Towarzystwa Antropologicznego

August 5-10 (Manchester, UK): 17th World Congress of the International Union of Anthropological and Ethnological Sciences, which has the overall theme "Evolving Humanity, Emerging Worlds". Info: e-mail: conference@iuaes.org, web: http://www.iuaes2013.org/)

September 15-20 (Granada, Spain): 20th International Congress of Nutrition Congress. Info: e-mail: icn2013@viajesiberia.com, web: http://www.icn2013.com/contact-info.html

November 3-7 (Antalya, Turkey): 5th International Congress of Biological Anthropology. Info: info@bioanthropologyturkey.org

2014

19th EAA Congress Moscow, Russia

UŚMIECHNIJ SIĘ!

Redakcja:
prof. dr hab. Maria Kaczmarek
Instytut Antropologii UAM Poznań
makac@amu.edu.pl

Skład i łamanie:
dr Urszula Czerniak
Katedra Antropologii i Biometrii
AWF Poznań
czerniak@awf.poznan.pl

Autorom tekstów serdecznie dziękujemy
i liczymy na dalszą współpracę.
Uwagi prosimy kierować pod adres:
Katedra Antropologii i Biometrii
AWF Poznań
czerniak@awf.poznan.pl